

FÓRUM ARCHIVÁROV

Roč. XI č.1

Január 2000

Na úvod

Prvé číslo Fora archivárov v magickom roku 2000 otvára zároveň aj druhé desaťročie vydávania nášho bulletinu. Za uplynulé obdobie sa stal pre mnohých z nás pravidelným zdrojom informácií, mesačníkom, v ktorom je možné nájsť kratšie príspevky, názory, jednoducho užitočné informácie. Počiatky boli skromné, postupne sa rozširoval obsah, mierne sa vylepšilo aj technické vyhotovenie. Samozrejme, ak by sme mali finančné prostriedky na tlač mohlo by to byť ešte lepšie. Azda, raz..., skôr než uplynie ďalšie desaťročie. Aj obsah Fóra sa čiastočne menil, nastúpený trend by sme radi aj udržali, no privítali by sme viac príspevkov do diskusie, viac vlastných názorov z pera všetkých Vás, čo máte názor na dianie v našom odbore a radi by ste sa s ostatnými oň

podelili. Podnetov je určite veľa, veď nie ste spokojní so zabezpečením vašich pracovísk, so spoločenským začlenením archivárov, s archívnym zákonom, no najmä s ustavičným strachom, čo prinesie reorganizácia verejnej správy a aké bude mať následky ďalšie zníženie počtu pracovníkov v štátnej správe. Trápi nás všetkých aj skutočnosť ako vyzerajú mnohé archívne dokumenty uchovávané v našich archívoch a kladieme si otázku, kedy pristúpime k reštaurovaniu poškodených a zničených dokumentov, kedy konečne vznikne koncepcia reštaurovania archívnych dokumentov na Slovensku.

Práve sa začínajúci rok 2000, reorganizácia verejnej správy, okrem opodstatnených obáv však prináša aj možnosť vytvoriť, alebo aspoň sa pokúsiť o vytvorenie jednotnej siete

štátnych archívov. Ak sa to podarí, rozvoj archívov bude naďalej závisieť od finančných prostriedkov určených pre náš odbor. Znižovanie rozpočtov rok čo rok nemôže trvať večne. Mnohé archívy totiž už nemajú finančné prostriedky ani na základný chod archívu, na zaplataenie energie, poštovného a odbornej literatúry. Je potrebné subjektívne stanoviť požiadavky archívov, k čomu je nevyhnutný prepočet finančných prostriedkov na úschovu jedného bežného metra archívneho materiálu. Samozrejme tento výpočet musíme urobiť my na základe našich skúseností. Archívy totiž v tvrdom boji o finančné prostriedky nevyhnutne potrebujú argumentáciu, ktorá

vychádza z reálnej situácie, ale zároveň sa musíme naučiť vedieť argumentovať v náš prospech. Aby však naše snaženie nevyšlo nazmar, je nevyhnutné preukázať sa odbornou prácou, ktorú vykonávame. Slová, že naše archívy uchovávajú kultúrne dedičstvo Slovenskej republiky sa stali bežne zaužívanými na mnohých miestach. Dúfajme, že spoločnosť pre ktorú pracujeme, si konečne uvedomí význam tohto slovného spojenia a bude sa správať k archívom tak, ako sa k archívom správajú v štátoch, kde tieto slová nie sú považované len za prázdne frázy.

Veronika Nováková

Štátny okresný archív v Rimavskej Sobote

Pravdepodobne krátko potom, ako si spoločenské zriadenie vyžiadalo vydanie prvých písomných nariadení, povolení alebo zákazov so všeobecným dosahom vznikla asi aj

potreba ich uloženia na spoľahlivom mieste, kde by sa dokumenty aj náležite ochraňovali - teda bol potrebný archív. Aj keď pochopiteľne nie v jeho súčasnej podobe, ale bol to

archív. Aj na Slovensku dnes vo všeobecnosti hovoríme už o vyše 700 - ročnej histórii archívnictva. Nechceme tvrdiť, že aj korene rimavsko-sobotského archívu siahajú až tak ďaleko, ale od vzniku siete slovenských archívov sa ich organickou súčasťou už od počiatku stal aj **archív v Rimavskej Sobote**.

Snahy o konsolidáciu archívov na území terajšieho okresu Rimavská Sobota sú badateľné už v 19. storočí - hlavne v Rimavskej Sobote a v Tisovci. Chýbal však právny základ a finančné prostriedky (je paradoxné, ako sa história občas opakuje). Starostlivosť o archívne dokumenty sa spravidla obmedzovala na ich fyzickú ochranu pred zničením a bežnú evidenciu. Ku kontinuite rozvoja archívnictva neprispelo ani posúvanie časti územia nášho súčasného okresu z jedného štátneho útvaru ku druhému (do 1918 Rakúsko-Uhorsko, od 1918 do 1938 ČSR, od 1938 do 1944 Maďarské kráľovstvo, od 1944 ČSR), následkom čoho sa množstvo dokumentov, hlavne viažucich sa k staršej histórii Gemera do vzniku ČSR, nachádza dnes v archívoch MR. Až v roku 1954 vznikajú v okresoch Rimavská Sobota, Hnúšťa a Šafárikovo okresné archívy, ktoré pracovali v skutočne namáhavých

podmienkach - za spomienku stojí aj tzv. „*mestský archív*“ ktorý po určité obdobie, síce v rozpore s vtedajšou právnou úpravou, ale existoval pri MNV v Rimavskej Sobote, kde na čiastočný úväzok pôsobil **Ludovít Dede**. Prvými okresnými archívármi sa v Rimavskej Sobote stali **Pavel Miklo**, v Hnúšti **Elena Adameková** a v **Šafárikove Matej Polomský**. Pavla Miklu (1955-1957) v Rimavskej Sobote postupne vystriedali: **Zuzana Lukáčová** (1957-1958), **František Doboš** (1958-1959) a **Margita Hanková** (1959-1960). Archívy boli umiestnené v budovách ONV a pracovali v ťažkých priestorových aj personálnych podmienkach. Zameriavali sa hlavne na sústreďovanie archívnych dokumentov a schvalovanie skartácií písomností novej štátnej správy. Pritom časté sťahovanie z budovy do budovy zapríčinilo aj viaceré straty archívnych dokumentov.

V roku 1960, po územnej reorganizácii štátnej správy, vzniká zlúčením spomínaných okresných archívov a „mestského archívu“ *Okresný archív v Rimavskej Sobote*, premenovaný v roku 1975, po prijatí nového zákona o archívnictve, na súčasný **Štátny okresný archív v Rimavskej Sobote**. Jeho vedúcim sa

začiatkom roku 1961 stal **Jozef Hámory**. V roku 1964 po jeho odchode nastupuje do funkcie vedúcej a neskoršie riaditeľky okresného archívu **Irma Štellerová**. Bola prvou odbornou pracovníčkou s vysokoškolským vzdelaním a pôsobila v archíve ako riaditeľka do roku 1981. Bola agilná, vyhotovila počas svojho pôsobenia početné archívne pomôcky, pripravila niekoľko výstav, výstaviiek, z ktorých si osobitnú pozornosť zasluhuje výstava archívnych dokumentov k sedemstoročnici mesta Rimavská Sobota v roku 1971. Publikovala v regionálnej tlači. Po Irme Stellerovej bol v roku 1981 poverený vedením archívu nedávno zosnulý **PhDr. Peter Lebovič**, ktorý bol neskoršie, v roku 1985, vymenovaný za riaditeľa. Tesne pred rokom 1989 bol vyslaný na odbornú archívnu stáž do Paríža. Po návrate - pod vplyvom dojmov z Francúzska a zmien, ku ktorým došlo v našej spoločnosti po novembri 1989 - sa začal intenzívne zapájať do politickej činnosti v okrese, ktorá ho ale stále viac a viac vzdalovala od archívniectva. V roku 1990 bol na vlastnú žiadosť z funkcie riaditeľa ŠOKA odvolaný a začiatkom roku 1992 odchádza aj z archívu. Vedením archívu bola po manželovej abdikácii

poverená a následne v januári 1991 vymenovaná za riaditeľku **Kamila Lebovičová**. Funkciu vykonávala do jesene 1996. Po odvolaní z funkcie (bez udania dôvodov) pracovala ešte v archíve do jari 1997, kedy podobne ako predtým jej manžel, odchádza z archívu aj ona. Štátny okresný archív v Rimavskej Sobote týmto stratil dvoch vysokoškolských odborníkov, ktorí mohli na svojich postoch vykonať veľa v jeho prospech. Okrem už uvedených vedúcich resp. riaditeľov sa v archíve postupne od jeho začiatkov do dnešných dní vystriedali pracovníci (v abecednom poradí) *Erika Bódiová, Eva Bódiová, Ladislav Hlôška, Alica Hrušková, Valéria Kminiaková, Tatiana Lacková, Ida Lörinczová, Dana L'avdárová, Silvia Malčeková, Klára Madarászová, Darina Markotánová, Eva Markuláková, František Ondera, Zita Pánková, Eva Piliariková, Margita Rošková, Ondrej Strýček, Júlia Tomová a Matúš Zubo*. Krátkodobu - v rámci verejnoprospešných prác - vypomáhali v ostatných rokoch *Igor Hudec, Jozefína Lajerová, Ildikó Lászlóová, Dalibor Rudzan, Ivan Uličný, Ivana Václaviková a Aneta Vargicová*. V súčasnosti v Štátnom okresnom archíve v Rimavskej Sobote pracujú pod vedením riaditeľa **Jána**

Drugdu, vymenovaného na jeseň roku 1996, pracovníčky **Rozália Hevešsyová** (od 1993), **Danuša Špačková** (od 1995), **Eva Pálová** (od 1996) a **Jana Čiefová** (od 1999).

Žiaľ, okrem priestorov tunajšiemu archívu už od počiatku nejakú vždy chýbali archívári s potrebnou teoretickou prípravou a jazykovými dispozíciami. Pomerne časté zmeny pracovníkov sa prejavujú aj na problémoch so získaním dostatočnej archívnej praxe. Jedno s druhým sa podpísalo na sprístupňovaní archívnych dokumentov. Pochopiteľne, keď triedenie, ukladanie, inventarizácia resp. katalogizácia je práca záľhavá a náročná, vyžadujúca si odborné znalosti. Vzhľadom na spomínané okolnosti sa nemožno diviť, že takýmto spôsobom je spracovaná len asi pätina fondov a zvyšok čaká na svoj čas. Taký je aj osud historicky najcennejšieho fondu - Mesto Rimavská Sobota a ostatných historických fondov. Archív, ktorý sa v súčasnosti tak ako časť okresných archívov utápa v priestorových, a ako väčšina vo finančných problémoch, by ako soľ potreboval pracovníka s vysokoškolským archívnym vzdelaním - prehľbujúce sa ekonomické problémy okresu, vysoká nezamestnanosť a

prakticky nemožnosť zamestnať sa, ako aj reálne hroziaca strata súčasného postavenia okresu po pripravovanej zmene územno - správneho členenia však nie sú faktory, ktoré by lákali mladých .

So spomínanými priestorovými problémami zápasí rimavskosobotský archív prakticky od svojho vzniku. Spočiatku sa pracovňa a depoty nachádzali len v budove ONV. Začiatkom osemdesiatych rokov získal archív ďalšie priestory v Horných Zahoranoch (budova bývalej obecnej školy cca 12 km od Rimavskej Soboty), v budove MsNV v Rimavskej Sobote a v roku 1991 v suteréne bytovky na Kirejevskej ulici. Dnes sídli archív ešte stále v budove na Hlavnom námestí 2, ktorá je majetkom mesta Rimavská Sobota - mesto nám dalo výpoveď a nájomná zmluva sa zatiaľ predlžuje o 3 mesiace - do konca marca 2000. Depoty sú umiestnené na štyroch rôznych miestach, čo veľmi komplikuje uloženie a vyhľadávanie a minima - lizuje možnosť riadnej ochrany archívnych dokumentov. Ani jeden z používaných priestorov nevyhovuje požiadavkám kladeným na archívne depoty. Okresný úrad v Rimavskej Sobote v spolupráci s odborom archívniectva MV SR síce v závere roku

1996 kúpili budovu, ktorá by po rekonštrukcii a prístavbe depotov mala poskytnúť (dúfajme) na dlhšie obdobie primeraný domov tunajšiemu archívu a jeho fondom - žiaľ súčasná zlá finančná situácia Slovenska a osobitne jeho štátnej správy neumožňuje zatiaľ ani len začať s potrebnými prácami tak, aby sa zámer presťahovať konečne archív do primeraných priestorov mohol realizovať v dohľadnom období. Po skúsenostiach ostatných rokov sa nám nová budova pomaly presúva z možnej reality do sféry sci-fi.

Popritom, vzhľadom na charakter opatrovaných dokumentov by si tunajší archív skutočne zaslúžil primeranú vlastnú budovu. Štátny okresný archív v Rimavskej Sobote vo svojich depotoch opatruje celkom 455 fondov a zbierok obsahujúcich okolo 1840 bežných metrov archívneho materiálu, dokumentujúceho vývoj historického územia Gemera-Malohontu od 14. storočia až po súčasnosť. Rozsahy jednotlivých archívnych fondov sú veľmi rôznorodé - od jednotlivín, cez centimetrové fondy až po takmer polkilometrový fond ONV. Pre nás je mimoriadne cenná zbierka stredovekých listín z obdobia rokov 1335 - 1524

(Sokolovský L.: *Regestár stredovekých listín Štátneho okresného archívu v Rimavskej Sobote 1335-1524*, Rim.Sobota 1985, edícia *Rimavské pramene*) a asi najrozsiahlejšia zbierka tureckých listín na našom území, pochádzajúcich z rokov 1600 - 1686 (Blaškovič J.: *Rimavská Sobota v čase osmanskotureckého panstva*, Bratislava, *Obzor*, 1974, edícia *Gemerské vlastivedné pohľady*). Okrem toho spravuje archív fondy pochádzajúce z činnosti štátnej, verejnej a finančnej správy, školstva, kultúry a osvetu, súdnictva, cechov, živnostenských spoločenstiev, hospodárskych organizácií, spolkov, spoločenských, politických, cirkevných organizácií, ale aj súkromných osôb. Väčšina písomností je pochopiteľne úradného charakteru. Žiaľ, mnoho písomností zo súčasnosti je vďaka nezodpovednosti ľudí, ktorí si pri likvidácii organizácií nespĺnili svoju povinnosť a vďaka pomerne neprehľadným právnym vzťahom v našej dnešnej spoločnosti, už nenávratne stratených. Je zarážajúce, keď ako archivári porovnávame kvalitu zachovania, spracovania a evidencie písomností napríklad z obdobia Druhej svetovej vojny a písomnosti zo súčasnosti - nesporne vedú úradníci z

minulosti. Dnes mnoho záznamov - síce ako depozit štátneho okresného archívu - ale predsa z len núdze zostáva u pôvodcov z toho dôvodu, že tunajší archív už prakticky nemá kam ukladať prírastky.

Archívna knižnica obsahuje takmer 4000 zväzkov kníh, časopisov, úradných listov a zbierok zákonov. Vzhľadom na nedostatok priestorov sú knihy uložené na piatich rôznych miestach a knižnica sa kvôli neprehľadnému uloženiu využíva pomerne ťažko.

Hospodárska situácia regiónu a rozsah sprístupnenosti fondov sa podpisuje aj na množstve bádateľov, ktorí archív navštevujú - v ostatných piatich rokoch sa ich počet ročne pohybuje v priemere od 15 do 45 osôb pri zhruba 2 návštevách na bádateľa. Možno pri týchto číslach si mnohí poviete, že sú také nízke, že nestoja za reč - sú však dané neriešenými problémami, ktoré sa v tunajšom archíve roky len hromadia. Veď archív dlhý čas - vlastne od svojho vzniku - ani nemal bádateľňu. Až niekedy v roku 1988 bol na bádateľňu adaptovaný jeden depot. Archív získal teoretických 12 miest pre bádateľov - prakticky však len 6, ak by mali mať

aspoň aký-taký priestor pre svoju prácu. Potom do bádateľne pribudla kopírka a počet miest sa zredukoval na 5. Keďže do kancelárie, kde sa vybavujú stránky a kde sedia tri pracovníčky sa už štvrtý pracovník nezmestil, zmenila sa bádateľňa na pracovňu a počet miest pre bádateľov klesol na dnešné 3. Archív nemá žiadne technické a pomocné priestory - príprava materiálov pre bádateľa je maximálne sťažená. Pokiaľ by sme často postupovali striktnie podľa litery zákona, tak aj tieto počty bádateľov by výrazne poklesli. Podstatnú časť súčasnej bádateľskej klientely tvoria študenti, čo vlastne ani nie sú bádatelia v pravom slova zmysle - nechcú bádať, chcú spravidla dostať hotové materiály pre svoje študentské práce. Z tých skutočných dlhoročných bádateľov ktorí sa v našom archíve venovali konkrétnej bádateľskej činnosti nám nedá nespomenúť aspoň jediného, nášho rodáka, ktorý urobil veľmi veľa jednak pre popularizáciu samotného rimavskosobotského archívu ale aj pre sprístupnenie dejín celého regiónu a výrazne nám pomáha aj dnes - Prof. PhDr. Leona Sokolovského, CSc.

Napriek všetkým uvedeným problémom je aj povinnosťou nás, ako

archivárov, dbať o to aby v histórii po našom období nezostala len čierna diera, ale aby v budúcnosti bolo možné dokumentovať, že aj v tomto regióne žili, pracovali, radovali sa alebo smútili konkrétni ľudia, že život mal svoj rytmus a pravidlá, fungovala správa vecí verejných, pracovali továrne, menšie firmy, súkromníci, prekvitalo poľnohospodárstvo, že sme proste existovali a riadne sa zhostili svojej úlohy, ktorú sme v našom čase mali v histórii nášho regiónu.

Preto, aby sa pre budúcnosť zachovali doklady o súčasnosti a minulosti, tak ako iní archivári pred nami, aj my denne nastupujeme do práce o ktorej ľudia toho veľa nevedia. Často v prachu a špine, pri nedostatočnom osvetlení, bojiaci sa s každodennými problémami, lebo chceme aby výsledky našej práce v budúcnosti čo najviac pomohli pri objasňovaní minulosti. O nás - archivároch - sa nenatáčajú strhujúce akčné snímky

ako o iných profesiách, naša práca nie je divácky atraktívna, verejnosť o nás vlastne skoro ani nevie - ak sa aj na nejakej výstave návštevník stretne so zaujímavým historickým dokumentom, pochváli pôvodcu, ale ani ho nenapadne spájať ho aj s nejakým archivárom, ktorý sa postaral o to, aby tento dokument prešiel čas, aby bol zreštaurovaný a vypovedal o dobe kedy vznikol.

Ale predsa sme tu. Pracujeme a nežiadame toho pre seba veľa - aj keď trochu uznania vždy poteší. Žiaľ vážnosť archívu ako inštitúcie a ľudí v ňom pracujúcich v očiach občanov nečakane a na krátku dobu poskočí až vtedy, keď z archívu niečo potrebujú - a hlavne, keď to aj dostanú. Veď mnohým bol vrátený v reštitučnom konaní majetok len vďaka archivárom, opatrujúcim vo svojich archívoch písomnosti, ktorých originály oni sami už dávno vyhodili ako nepotrebné papiere, ku ktorým sa už nikdy nebudeme vracat'.

Ján Drugda

Slovenské bankovníctvo v archívnych dokumentoch NBS

Peňažníctvo a bankovníctvo na Slovensku má pomerne dlhú históriu. Za akýsi „bankový dom“ možno považovať už Banskobystrický medenný obchod z roku 1495, v ktorom svoje sily spojili slovenský rodák Ján Turzo s nemeckým bankárom Jakubom Fuggerom. V polovici 19. storočia na území Slovenska začínajú vznikať peňažné ústavy s označením „pokladnice“, „pomocnice“, „sporiteľnice“ či „sporiteľne“ a drobné peňažné spolky - družstvá, ako základ budúceho ľudového peňažníctva. Neskôr sa v názvoch peňažných ústavov začína objavovať pomenovanie „banka“. Vzhľadom na dané historické súvislosti pôsobili na našom území prevažne banky s maďarským, nemeckým alebo židovským kapitálom i vedením, ktoré sa orientovali na poskytovanie úverov väčšieho rozsahu. Preto sa vznikajúce slovenské banky v začiatkoch svojho rozvoja takmer výhradne upriamili na sféru drobného podnikania.

Najstaršie dokumenty v archíve NBS súvisia s činnosťou bánk a

sporiteľní, ktoré vznikli v polovici 19. storočia. Bratislava bola prvým mestom na Slovensku, ktoré prišlo s iniciatívou založiť vlastný samostatný peňažný ústav. Bola to **Bratislavská sporiteľňa, účastinná spoločnosť** založená v roku 1842 pod pôvodným názvom „Pressburger Sparkasse“. Pôvodcom celej akcie bol mestský radca Pavol Ballus, prvým predsedom sporiteľne sa stal gróf František Zichy ml. Sídlna budova ústavu bola postavená v roku 1846 na Dlhej ulici. V roku 1920 sa ústav pretransformoval na „Bratislavskú prvú sporivú banku, účastinnú spoločnosť“ a existoval do roku 1945, kedy sa začalo s jeho likvidáciou. Z viac ako storočnej činnosti banky sa zachovalo 61 bm archívnych dokumentov. Rozsahom nie veľká registratúra obsahuje takmer všetky významné štatutárne dokumenty, z ktorých je možné poskladať mozaiku vzniku, rozvoja a zániku banky. Sú to najmä zápisnice správnych orgánov a poradných výborov, výročné správy a záverečné účty, výpisy z firemného registra,

výmery Povereníctva financií o likvidácii banky. Najstaršie dokumenty sú písané v jazyku nemeckom a maďarskom a od roku 1919 sa postupne začínajú objavovať i texty písané v slovenčine.

Generácia štúrovcov, na svoju dobu pozoruhodne rozhladená po celej Európe, v rámci svojho národného programu sa veľmi intenzívne zaoberala otázkami zlepšenia materiálnych a sociálnych podmienok života ľudu. Preto sa príslušníci tejto generácie cielavedome orientovali na jeho ochranu pred úžerou a to formou zakladania spolkov s charakterom sporiteľní, družstiev ale aj peňažných ústavov ako účastinných spoločností. Podnietili vznik špecifickej odnože peňažníctva, ktorá v našich podmienkach dostala pomenovanie „ľudové peňažníctvo“. Postupne začali vznikať úverové družstvá ako spolky pod názvami: gazdovský spolok, hospodársky spolok a sporiteľnica. Tieto formou členských podielov svojpomocne sústreďovali peňažný kapitál a využívali ho najmä na poskytovanie pôžičiek členstvu. Prvé slovenské peňažné inštitúcie sa neorientovali v prvom rade na dosahovanie najvyššej miery zisku; ale ich zámerom bolo získať klientelu

solídnejšou a lacnejšou peňažnou službou a preto poskytovali o 1-2 percentá vyšší úrok z vkladov a lacnejšie úvery ako konkurencia. Hovorili im „ľudomilné“ alebo „našské“ ústavy.

Takto bol založený Samuelom Jurkovičom prvý peňažný spolok družstevného typu v Európe pod názvom **Gazdovský spolok v Sobotišti**. Dňa 9. februára 1845 sa v Sobotišti zišlo 11 členov na prvom valnom zhromaždení spolku, s charakterom typického družstva, s primárnym spolením osôb a nie kapitálu. Bol budovaný na zásadách dobrovoľnosti, svojpomoci, vzájomnosti a osobitnej samosprávy. Jeho stanovy majú celý rad záväzkov ako napr.: „Každý člen sa zaväzuje viesť mravný život, zriecť sa kartovania, alkoholu a akýchkoľvek mravných pokleskov“. Na škodu však je, že z činnosti spolku sa v našom archíve nezachovali žiadne archívne dokumenty v originálnom vyhotovení. Vyššie spomínané stanovy, vyhotovené v jazyku slovenskom, sa zachovali v kópii. Podarilo sa nám nadviazať kontakt s čulým 92-ročným pravnikom Samuela Jurkoviča - JUDr. Pavlom Jurkovičom /inak synom

architekta Dušana Jurkoviča/, ktorý nás informoval, že po svojom pradedovi nevlastní žiadne originály a tie, čo mal, poskytol v päťdesiatych rokoch Matici slovenskej.

Dôležitú úlohu pri rozvoji ľudového peňažníctva na Slovensku zohralo úverové družstevníctvo. Do roku 1875 bolo na Slovensku okolo 60 svojpomocných úverových družstiev. Po vzniku Československej republiky došlo v rokoch 1919 - 1924 k reorganizácii úverovej sústavy a jej výsledným produktom boli roľnícke vzájomné pokladnice a ich centrála Zväz roľníckych vzájomných pokladníc, ktorý sa zameriaval v prvých rokoch svojej činnosti na zakladanie roľníckych vzájomných pokladníc. Ich cieľom bolo poskytovanie úrokovo prijateľného a ľahko dostupného úveru slovenským roľníkom. Hoci klientela ústavov bola rozmanitá, po celý čas trvania si zachovali prevažne roľnícky charakter. Prvá **Roľnícka vzájomná pokladnica** bola založená v Dolnom Kubíne 11. mája 1924 a do roku 1937 sa podarilo vybudovať 74 ústavov, 6 expozitúr a jednu platobňu. V tom čase združovali pokladnice 138065 členov a podielová istina dosahovala takmer 17 miliónov

korún. Roku 1948 splynuli roľnícke vzájomné pokladnice s novým typom družstiev, ktoré predstavovali Okresné sporiteľne a pokladnice a Sporiteľne a pokladnice. Zväz roľníckych vzájomných pokladníc sa včlenil do Ľudového peňažného ústredia. Cenným prameňom pri skúmaní tejto súčasti ľudového peňažníctva je písomná registratúra Zväzu roľníckych vzájomných pokladníc v rozsahu 40 bm, ktorá je momentálne v štádiu spracúvania. Po obsahovej stránke je to pomerne kompaktný celok i napriek skutočnosti, že z prvých rokov činnosti zväzu sa zachovala len nepatrná časť dokumentov, aj to prevažne vo forme opisov. Dôležitú výpovednú hodnotu však majú zápisnice správnych orgánov, výročné správy a štatúty zväzu ako aj jednotlivých pokladníc. Z oblasti ľudového peňažníctva sú v archíve zastúpené i písomnosti Živnozväzu /1925 - 1948/, Ústredného družstva /1925 - 1949/ a Ľudového peňažného ústredia /1949 - 1950/.

Paralelne s ľudovým peňažníctvom sa rozvíjali aj peňažné ústavy na akciovom základe pod názvom „sporiteľne“. Do sféry slovenského kapitálu po rakúsko-uhorskom vyrovaní /1897/ patrili tri sporiteľne: Turčiansko-sväto-martinská

sporiteľňa, účastinná spoločnosť Martin, Prievidzská sporiteľňa, účastinná spoločnosť Prievidza a Krupinská sporiteľňa, účastinná spoločnosť Krupina. Osobitný význam mala predovšetkým Turčiansko-svätomartinská sporiteľňa, ktorá bola jedným z najstarších peňažných ústavov na území Slovenska a prvým peňažným ústavom - v podstate bankou - ktorého správa a účastinný kapitál bol plne v slovenských rukách. Spolu s Ružomerským účastinárskym úverkovým spolkom a Tatra bankou patrila koncom 19. a začiatkom 20. storočia k najvýznamnejším slovenským peňažným ústavom. Sídliila vo vtedajšom centre slovenského politického a kultúrneho života. Ustanovujúce valné zhromaždenie sa konalo v apríli roku 1868. Prvým správcom ústavu bol Jozef Justh a jeho zástupcom Viliam Paulíny Tóth. V neskorších rokoch stáli na jej čele Pavel Mudroň a Matúš Dula. Činnosť sporiteľne bola zameraná na prijímanie vkladov a poskytovanie pôžičiek. Pri poskytovaní úverov sa vedenie ústavu snažilo o čo najnižšiu úrokovú mieru, aby úvery boli prístupné širokému okruhu obyvateľstva, predovšetkým remeselníkom a roľníkom v oblasti Turca. Sporiteľňa sa ďalej venovala

kúpe a predaju cenných papierov a nehnuteľností, zakladala filiálky a „kupecko-priemyselné podniky“, a zúčastňovala sa na ich obchodnej činnosti. Orgánmi sporiteľne bolo valné zhromaždenie akcionárov, výbor, správa a dozorné poverenie. Po skromných začiatkoch sa sporiteľňa postupne prepracovala na jeden z najvplyvnejších slovenských peňažných ústavov. Fúziou v roku 1912 sa spojila s Ľudovou bankou, účastinnou spoločnosťou v Štubnianskych Tepliciach a v roku 1920 sa včlenila do Tatra banky, úč. spol. V jej fonde uloženom v archíve sa nachádza cenný list zakladateľa sporiteľne Viliama Paulínyho Tótha z roku 1868, ročné výkazy o jej činnosti v slovenskej, maďarskej a nemeckej mutácii ako aj ročné správy o činnosti, vkladné knižky, plány budov.

V júni 1879 vznikol **Ružomerský účastinársky úverkový spolok** so slovenskou správou a akciovým kapitálom 30 000 zlatých ako prvá banková inštitúcia bez označenia „sporiteľňa“. Cieľ tohto ústavu bol prezentovaný pri upisovaní akcií v nominálnej hodnote 50 zl. nasledovne: „Jednak povzbudzovanie sporivosti, jednak zveľaďovanie hospodárstva,

priemyslu a obchodu, poskytovanie potrebného hotového groša na úver". Táto inštitúcia „ako panslávsky a luteránsky spolok“ síce bola založená na akciovom základe, ale bol to malý ústav ľudového svojpomocného charakteru. Podľa pôvodnej koncepcie sa mal stať akosi centrálou existujúcich slovenských peňažných ústavov, čo sa mu aj podarilo, nakoľko sa do roku 1900 vypracoval na druhú najväčšiu slovenskú banku. Na jeho čele boli zakladatelia, súrodenci Peter a Daniel Makovický; vo výbore ďalej pracovali napr.: Jozef Houdek, Karol Krčméry, Andrej Kňazovický, a pod. V roku 1888 prekonal spolok kritickú krízu nakoľko viacero členov predstavenstva z neho vystúpilo a založilo konkurenčnú Ružomerskú priemyselnú banku, pričom došlo k vybratiu 50 % vkladov. Túto krízu však spolok prekonal a založil prvú filiálku v roku 1893 v Trstenej na Orave. V roku 1904 zmenil spolok názov na **Úvernú banku, úč.spol.**, pričom sa zakrátko vypracoval na jeden z najvýznamnejších slovenských peňažných ústavov. Predsedom správnej rady sa stal syn Petra Makovického - Vladimír, ktorý ju viedol takmer štyridsať rokov. V roku 1918 bolo na Slovensku 228 účastinných bánk s kapitálom 149

miliónov korún, z toho bolo 33 v slovenských rukách s kapitálom 25 miliónov korún - ostatné boli pod maďarsko - nemeckou správou. Novovznikajúcim peňažným ústavom so slovenskou správou spravidla odmietala cedul'ová banka poskytovať reeskontný úver a z toho dôvodu sa obracali na Úvernú banku. Budapeštianske banky odmietali poskytovať pomoc slovenským bankám a preto v takejto situácii vyhľadávala obchodné spojenie s českými ústavmi a to najmä so Živnostenskou bankou pre Čechy a Moravu, Zemskou bankou kráľovstva českého a neskôr s Ústrednou bankou českých sporiteľní. Dňa 19. januára 1919 schválili zmenu úverkového spolku na **Slovenskú banku** a jej centrála sa presunula do Bratislavy. V tom istom roku sa banka zúčastňovala rôznych štátnych aktivít ako boli súpisy cenných papierov, kolkovanie peňazí, subskripcie štátnych pokladničných poukázok. Táto banka bola najstaršou slovenskou bankou a v dobe najväčšieho rozmachu mala 36 filiálok. V päťdesiatych rokoch v rámci koncentrácie bánk sa Slovenská banka zlúčila s Tatra bankou, ktorá do roku 1950 pracovala ako **Slovenská Tatra banka**. K fondu bol v

šesťdesiatych rokoch vypracovaný inventár, ktorý sa používa dodnes. Zachovalo sa 130 bm dokumentov a k najzaujímavejším patria zápisnice zo zasadnutí valného zhromaždenia a výborov od roku 1879, ktoré sú podobne ako výročné správy, písané v slovenskom jazyku. Ďalšiu zaujímavú skupinu tvoria písomnosti ohľadne koncentrácie bánk, korešpondencia súvisiaca so splynutím iných bánk so Slovenskou bankou, spisový materiál Zväzu slovenských bánk, životopisy čelných predstaviteľov banky, a pod.

Vedúcou slovenskou bankou sa mala stať „**Tatra**“ **hornouhorská banka, účastinársky spolok** v Turčianskom Svätom Martine, ktorej ustanovujúce zhromaždenie bolo 2. februára 1885 a svoju činnosť začala v lete 1886. Za hlavný cieľ si stanovila prijímať vklady a poskytovať úvery za najvýhodnejších podmienok ako iné banky. Turčiansko-svätomartinská sporiteľňa jej poskytla na začiatku finančnú pomoc formou úverov a ukladaním časti svojich peňažných prostriedkov. Medzi členmi zvolenej správy boli okrem jej zakladateľov Rudolfa Krupca a Jána Mileca aj poprední predstavitelia slovenského národného hnutia Ján Francisci,

Štefan Marko Daxner, Matúš Dulla, Pavol Mudroň, Peter Makovický a iní. V snahe prekročiť lokálny význam a v čo najväčšej miere podchytiť slovenský kapitál začala v pomerne krátkom čase budovať filiálkovú sieť. V medzivojnovom období patrila Tatra banka so svojimi 38 filiálkami a tromi expozitúrami medzi najväčšie slovenské peňažné ústavy a za jej výdatnej pomoci sa na Slovensku založilo 22 peňažných ústavov - na ich činnosti sa kapitálovo podieľala a vychovávala pre ne účtovníkov. V roku 1920 prichádza k dôležitej etape koncentrácie peňažníctva vyvolanej potrebou koncentrácie kapitálu. V rámci ďalšej etapy koncentrácie slovenského bankovníctva v januári 1948 sa s Tatra bankou zlúčila Stredoslovenská banka v Banskej Bystrici. Tatra banka súčasne prevzala aj pobočky Živnostenskej a Moravskej banky v Bratislave. V tom istom roku sa 1. januára 1948 Slovenská banka zlúčila s Tatra bankou a vytvorila jedinú prevádzkovú banku pod názvom Slovenská Tatra banka, národný podnik. V roku 1950 splynula so Štátnou bankou československou. Je symbolické, že v budove Tatra banky v Martine bola dňa 30. októbra 1918 prijatá pamätná Deklarácia

slovenského národa. V archíve je uložená písomná registratúra Tatra banky v rozsahu 220 bm a 315 bm písomností Slovenskej Tatra banky. Medzi najzaujímavejšie zachované dokumenty patria výročné správy a záverečné účty od roku 1899, kniha vkladov z roku 1886, stanovy od roku 1903, služobné pravidlá, ročné bilancie a iné. Z obdobia po roku 1945 sú to hlavne zápisnice národnej správy, predstavenstva, dozornej rady. Táto registratúra je nekompletná, nakoľko časť jej fondu sa nachádza aj v Slovenskom národnom archíve. Otvorená zostáva otázka scelenia archívneho fondu Tatra banky, nakoľko je neúnosné, aby sa jej dokumenty nachádzali na dvoch miestach. Dovoľujeme si z tohto miesta upozorniť, že by sme ocenili ústretovosť vedenia Slovenského národného archívu v tejto záležitosti. Uvítali by sme vzájomné rokovania, ktorých výsledkom by bolo prevzatie časti archívneho fondu Tatra banky zo SNA do archívu Národnej banky Slovenska.

Z ďalších slovenských peňažných ústavov si zasluhujú pozornosť najmä Myjavská banka a Ľudová banka v Ružomberku. **Myjavská banka** bola založená 23. marca 1893 v Myjave a

jej prvým správcom bol Samuel Jurenka. Pôvodne bola založená ako miestny ústav, predovšetkým pre potreby remesiel a obchodu a tiež financovala družstvá zaoberajúce sa domácim priemyslom. V roku 1948 splynula so Slovenskou bankou. Zachovalo sa 15 bm písomnej registratúry, pričom medzi najzaujímavejšie patria výročné správy od roku 1893 a stanovy z toho istého roku. **Ľudová banka v Ružomberku** bola založená na valnom zhromaždení dňa 12. mája 1907 s akciovým kapitálom 100.000 korún. Bola založená ako protiváha vtedajšej Úvernej banky v Ružomberku s cieľom osloviť predovšetkým katolícku klientelu. Hovorilo sa tiež, že bola založená aj preto, aby sa vytvorilo miesto pre Andreja Hlinku, ktorý bol v tom čase vo väzení. Medzi jej zakladateľov patril Fedor Houdek, Vavro Šrobár, ale najmä Andrej Hlinka, ktorý bol dlhý čas predsedom správy banky. V rokoch 1922 - 1924 sa dostala do krízy, pričom sa uvažovalo o jej likvidácii. Ministerstvo financií však povolilo jej sanáciu, pričom banka musela vstúpiť do afilácie s Národnou bankou v Banskej Bystrici. K zrušeniu afilácie došlo v roku 1927. Banka dosiahla najväčší

rozmach v období Slovenského štátu v r. 1939 - 1945. V roku 1948 splynula so Slovenskou bankou. Zachovalo sa 30 bm písomnej registratúry a medzi najvýznamnejšie dokumenty patria stanovy, zápisnice z valných zhromaždení a zo zasadnutí riaditeľstva a v neposlednom rade aj písomnosti týkajúce sa fúzií jednotlivých peňažných ústavov.

Slovenská všeobecná úverová banka so sídlom v Bratislave bola založená v roku 1921 ako právny nástupca Maďarskej všeobecnej úverovej banky. Po krátkom období rozmachu v dvadsiatich rokoch, kedy sa podieľala na financovaní rôznych domácich a zahraničných podnikov a bánk, v roku 1930 väčšinu jej akcií preberá Banka československých légii. Po roku 1939 nastáva úpadok banky odlivom českého a maďarského kapitálu. Medzi významných predstaviteľov banky patrili Fedor Houdek, Anton Mederly, Martin Mičura. V roku 1941 sa začala jej likvidácia, ktorá sa skončila až v roku 1950. V archíve sa nachádza písomná registratúra v rozsahu 10 bm.

Národná banka, účastinná spoločnosť so sídlom v Banskej

Bystrici vznikla v roku 1920 zo Zvolenskej ľudovej banky. V roku 1940 zmenila názov na Stredoslovenskú banku, úč. spol., ktorá v roku 1948 bola zlúčená s Tatra bankou. V archíve sa zachovalo približne 6 bm písomností pochádzajúcich z činnosti Národnej banky, úč. spol. a 8 bm písomností Stredoslovenskej banky. K významným dokumentom patria stanovy, zápisnice riaditeľstva, korešpondencia o nehnuteľnostiach banky napr. o kúpeľoch Kováčová.

Zemská banka zriadila v roku 1922 svoju filiálku v Bratislave a v roku 1936 expositúru pre Podkarpatskú Rus v Užhorode. Venovala sa predovšetkým poskytovaniu komunálnych, melioračných, železničných ale aj hypotečných úverov. Jej najvýznamnejším predstaviteľom na Slovensku bol právnik Jozef Kállay, ktorý v rokoch 1922 - 1927 zastával funkciu ministra s plnou mocou pre správu Slovenska a v rokoch 1927 - 1931 bol predsedom Zväzu slovenských bánk. V archíve je uložených 80 bm písomností najmä účtovného charakteru. Najvýznamnejšie sú zápisnice zo schôdzí predstavenstva, stanovy, rokovacie poriadky. Filiálka Zemskej banky na

Slovensku zanikla v roku 1939 včlenením do Slovenskej hypotečnej a komunálnej banky.

Hypotečná banka česká zriadila na Slovensku filiálku v Bratislave v roku 1924 a v roku 1926 expozitúru v Košiciach. Banka poskytovala najmä dlhodobé hypotekárne úvery na pôdu a domy. Filiálku riadilo osemčlenné predstavenstvo a medzi jej členov patrili aj spisovatelia Jozef Gregor Tajovský a Elo Šándor. V archíve sa nachádza písomná registratúra filiálky a sčasti aj expozitúry v Košiciach v množstve 100 bm. Popri úverových spisoch medzi najhodnotnejšie patria zápisnice zo schôdzí predstavenstva a záložné listy. Hypotečná banka česká na Slovensku zanikla v roku 1939.

Slovenská hypotečná a komunálna banka vznikla na jar 1939, kedy prevzala všetky záväzky slovenských filiállok Hypotečnej banky českej a Zemskej banky. Prvým generálnym riaditeľom bol Anton Mederly a jeho zástupcom Anton Haspel. V apríli 1945 bola v banke zavedená dočasná správa, ktorá trvala do roku 1946. V roku 1948 krátku dobu pôsobil vo funkcii generálneho riaditeľa Elo Šándor až do zrušenia

banky 1. októbra 1948, kedy jej agendu a obchody prevzala Investičná banka. Z jej činnosti sa zachovali predovšetkým účtovné a úradné knihy ako aj zápisnice správnych orgánov v rozsahu 100 bm.

Sedliacka banka, účastinná spoločnosť so sídlom v Bratislave, vznikla 21. novembra 1941. Zakladajúce valné zhromaždenie sa konalo 4. decembra 1941 a jej prvým predsedom sa stal Fraňo Tiso, ktorý bol neskôr vymenovaný za generálneho riaditeľa. Bola to prvá slovenská poľnohospodárska banka a počas svojho krátkeho účinkovania v rokoch 1942 - 1948 sa vyvinula na jednu z najväčších slovenských obchodných bánk. Rozsah písomnej registratúry je 130 bm za obdobie rokov 1941 - 1948. Medzi najvýznamnejšie dokumenty patria zápisnice správnych orgánov, stanovy a likvidačné dekréty peňažných ústavov, ktoré sa včlenili do Sedliackej banky.

Po skončení druhej svetovej vojny a obnove Československa došlo k zmenám v politickom systéme, čo sa odzrkadlilo aj v oblasti bankovníctva. Zmeny v bankovej sústave sa zavŕšili v

roku 1950 zriadením Štátnej banky československej. Slovenská časť jej archívneho fondu je uložená v našom archíve. Od 1. januára 1993 naplňa všetky funkcie centrálnej banky štátu Národná banka Slovenska ako nezávislá inštitúcia, ktorej písomná registratúra sa zhromažďuje, ukladá a ochraňuje, aby v budúcnosti bola základom dôležitého archívneho fondu.

V referáte som sa zamerala len na časť najvýznamnejších peňažných

ústavov so slovenskou správou, ktorých dokumenty sú uložené v archíve Národnej banky Slovenska. Tieto dokumenty predstavujú nevyčerpateľnú studnicu historicky významných, ba povedala by som až nedocenených informačných prameňov a to nielen pre poznanie histórie bankovníctva na Slovensku. Sú neodmysliteľnou súčasťou pri štúdiu politických, hospodárskych, kultúrnych ako aj ekonomických dejín Slovenska.

Mária Kačkovičová

Archív Národnej banky Slovenska

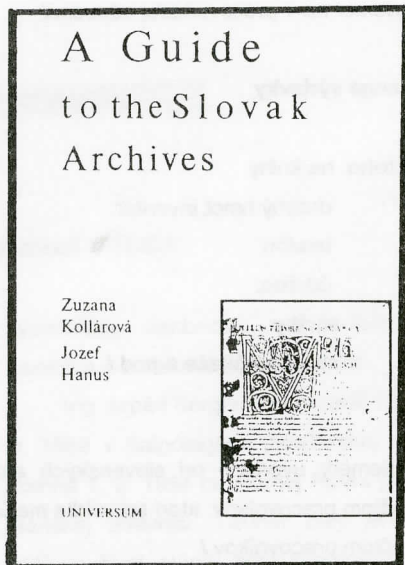
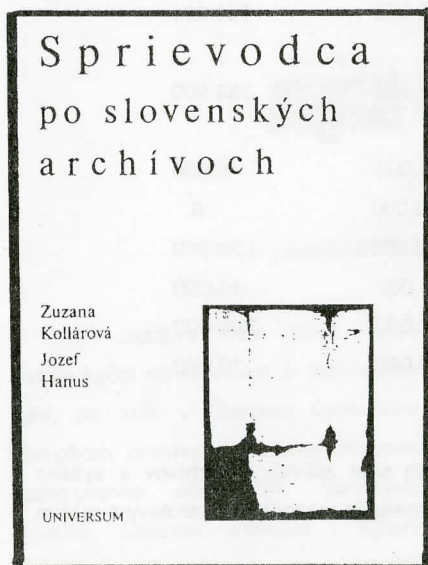
KNIŽNÉ NOVINKY

Dňa 1. februára 2000 v Slovenskom národnom archíve v Bratislave, za prítomnosti generálneho riaditeľa Sekcie verejnej správy MV SR Ing. J.Lišku, riaditeľa Odboru archívnictva a spisovej služby MV SR PhDr. P.Kartousa, riaditeľa Slovenského národného archívu v Bratislave PhDr. P. Draškabu, členov výboru Spoločnosti slovenských archívárov, archívárov zo Slovenského

národného archívu, štátnych oblastných archívov, štátnych okresných archívov z okolia Bratislavy, ako aj ďalších pozvaných hostí, sa konala slávnostná prezentácia **Spríevodcu po slovenských archívoch**. Autormi knihy sú Dr. Zuzana Kollárová a Ing. Jozef Hanus. Kniha vyšla pod gesciou Spoločnosti slovenských archívárov, s finančnou podporou Štátneho fondu kultúry Pro Slovakia a spoločnosti

EMBA Trade, spol. s r.o. z Nových Zámkov vo vydavateľstve Universum v Prešove. Slávnostnú prezentáciu viedol Dr. J. Roháč - podpredsa Spoločnosti slovenských archivárov. V úvode autorom za užitočnú publikáciu poďakovala predsedníčka SSA Dr. V. Nováková a niekoľkými slovami vyzdvihla význam tejto knihy. Slávnostné slová predniesol aj riaditeľ Odboru archivnictva a spisovej služby MV SR ako aj Doc. Švorc - riaditeľ vydavateľstva Universum. Pred slávnostným krstom knižky prehovorili aj krtsní rodičia - Mgr. Božena

Malovcová, riaditeľka ŠOKA v Poprade a PhDr. Peter Draškaba, riaditeľ SNA. Pred ukončením slávnostného aktu prehovorili aj autori, ktorí načrtli zrod knihy a problémy súvisiace s jej vydaním. Ako to už pri takýchto príležitostiach býva zvykom, po oficiálnej časti nasledovala spoločenská časť, ktorá trvala /pre niektorých/ vraj až do nočných hodín. Veď bolo čo oslavovať, konečne aj zahraniční bádatelia si môžu prečítať vo svetovom jazyku niečo o slovenských archívoch.

Knihu si môžete objednať na adrese: Vydavateľstvo Universum, Šrobárova č. 10, 080 01 Prešov.

V. Nováková

Diskusia

Na zvýšenie krvného tlaku archivárov /bez komentára/:

	okresný archív v ČR:	okresný archív v SR:
mzdový fond a odvody:	2 600.000	1 443.000
- do tejto sumy sú zahrnuté platy 8 odborných archivárov, 2 upratovačiek a 1 údržbára		- len odborní archivári - tento priemer je z 2 archívov s počtom prac. 10
priemer na 1 pracovníka/aj odvodmi/:	236.363	151.361
vecné výdavky:	2 435.000	363.500
z toho: na knihy	140.000	6.000
drobný hmot.inventár:	200.000	0
telefón:	60.000	20.000
údržba:	160.000	10.000
služby:	244.000	200.000
stroje /počítače a pod./	195.000	10.000

/Priemery uvedené pri slovenských archívoch sme zobrali z archívov s vyšším počtom pracovníkov, ktorí spravidla majú priaznivejšie rozpočty ako archívy s nižším počtom pracovníkov./

Servis pre Vás

Štátny okresný archív v Rimavskej Sobote Vás prosí, aby ste si opravili v Adresári štátnych archívov a ďalších archívov v Slovenskej republike, vydanom Odborom archívnictva MV SR v januári 2000 na strane 9 naše telefónne čísla nasledovne:

telefón: 0866 562 39 61 - riaditeľ

0866 562 37 75 - kancelária

fax: 0866 562 39 61

P.S:

Z ekonomických dôvodov nebudeme túto zmenu archívom oznamovať osobitným listom.

Ján Drugda.

Z DOMOVA

1. pamätná tabuľa odhalená v ŠÚBA

29. októbra 1999, práve v deň nasledujúci po skončení 3. archívnych dní, sa zišli v Štátnom ústrednom banskom archíve v Banskej Štiavnici zástupcovia MŽP SR, bankských úradov, ústavov, inštitúcií i bývalí baníci a príbuzní, aby sa zúčastnili slávnostného odhalenia pamätnej tabule **inž. Arpádovi Bergfestovi**,

významnej osobnosti slovenského baníctva a bankého výskumníctva.

Ing. Arpád Bergfest sa narodil 15. 9. 1883 v Salgótarjáne (Maďarsko) a zomrel 1. 9. 1964 na Hornej Rovni pri Banskej Štiavnici. Takmer celý jeho aktívny život máme zdokumentovaný množstvom archívnych záznamov v niekoľkých archívnych fondoch. Bol

totiž poslucháčom banskoštiavnickej banickej a lesnickej akadémie, pozdnejšie jej učiteľom. Vyučoval na bankských odborných školách v Nagybányi i v Banskej Štiavnici. Zároveň pôsobil v bankských závodoch v Nagybányi, v Banskej Štiavnici a v Rožňave. Cez rôzne riadiace funkcie sa vypracoval až na prednostu Štátneho bankského riaditeľstva v Banskej Štiavnici. Stal sa uznávaným expertom na baníctvo. Už počas aktívnej banskej služby vydával stanoviská o možnostiach znovuoživenia baníctva v niektorých starých bankských lokalitách pre Ministerstvo dopravy a verejných prác.

Z nášho pohľadu je však najzaujímavejšie obdobie rokov 1951 - 1958, keď pôsobil v Ústrednom bankskom archíve na čele tamojšej výskumnej skupiny. Jej úlohou bolo vyhľadávať archívne dokumenty a odborné články vzťahujúce sa na konkrétnu bankú lokalitu alebo na konkrétny, s baníctvom súvisiaci problém (napr. aj staré miery a váhy), spracovať ich do podoby elaborátov a predložiť Ministerstvu hutného priemyslu a rudných baní. Ministerstvo potom na ich základe rozhodovalo o tom, kde sa oplatí vykonať geologický prieskum a rozbehnúť ťažbu tak

prepotrebných surovín pre povojnový priemysel. Aj podľa vyjadrenia Ústredného geologického ústavu v Prahe zo dňa 16. 10. 1959 „*materiály připravené inž. Bergfestem byly důležitým vodítkem při terénních pracech na řadě lokalit a přispěly tu ke zlevnění a zefektivnění průzkumu*“. Do dnešných dní slúži baníkom, geológom i bádateľskej obci stovka tzv. Bergfestov.

Okrem čiste s baníctvom spojených uvedených i ďalších aktivít, bol Arpád Bergfest činný aj v základnom a strednom odbornom školstve, v cirkevnom živote a v obecnej správe. Na začiatku svojej kariéry bol totiž učiteľom na ľudovej škole na Piargu (dnes Štiavnické Bane), po oslobodení vyučoval na lesnickej, chemickej i banickej škole v Banskej Štiavnici; do pokročilého veku bol uznávaným organistom a v rokoch 1923 - 1925 vykonával funkciu starostu Banskej Štiavnice.

Aj keď z postu bankského riaditeľa Štátneho bankského riaditeľstva v Banskej Štiavnici odišiel do dôchodku už v roku 1944, nestal sa dôchodcom, ale na spomínaných postoch pracoval až do 77. roku svojho veku. A vtedy, v roku 1959, keď mu už sily ubúdali a rozhodol sa odísť na zaslúžený

odpôčinok, „odmenili“ ho vtedajší mocní priznaním podstatne zníženého dôchodku, lebo vraj bol význačným predstaviteľom predošlého zriadenia.

Prejavom ocenenia jeho skutočných kvalít a prínosu pre oblasť baníctva a bansko - historického aplikovaného výskumu (s ukázkovým využitím archívnych dokumentov) bol až seminár, ktorý zorganizoval náš archív pri príležitosti 30. výročia jeho smrti v roku 1994 a je ním aj nedávne odhalenie pamätnej tabule, ktorú dal vyhotoviť Banskoštiavnicko - hodrušký banícky spolok.

Na záver: Ako ukážka z množstva archívnych dokumentov vzťahujúcich sa na osobu inž. Arpáda Bergfesta sa mi zdá pre súčasnú dobu najvhodnejší list riaditeľa továrne na tabak - ako predsedu „koalovaných štátotvorných stran obecného zastupiteľstva mesta Báňské Štiavnice a Belé“ z 26. 11. 1924 - adresovaného banskému riaditeľstvu:

„... Z dôvodů hospodářských a politických sa odporučuje, aby báňský inženýr p. Arpád Bergfest, který

v přítomné době jest starostou města, úřad tento i nadále podržel.

Aby jmenovaný mohl úřad tento řádně zastávat jest nezbytno, aby poskytnut byl mu k tomu potřebný čas a sice:

1/ Každodenne od 11 - 12 h. a od 16 - 18 h. pro vyřizování běžných věcí.

2/ Každé pondělí odpoledne pro pravidelné schůze městské rady.

3/ Každý měsíc jedna sobota odpoledne pro zasedání obecního zastupitelstva.

4/ Každý měsíc dva čtvrtky - odpoledne pro zasedání finanční komise.“

Banské riaditeľstvo s podmienkami (až na každodenné uvoľňovanie od 11. do 12. hod.) súhlasilo a ani MVP nebolo proti za predpokladu, „že ředitelství se postará o účelné rozdělení ostatních úředníků resp. dozorčích sil, aby nebyly ohroženy zájmy závodu“. A tak A. Bergfest vykonával popri svojom stálom zamestnaní funkciu starostu Banskej Štiavnice aj v druhom volebnom období.

Elena Kašiarová

Naši jubilanti

K životnému jubileu srdečne gratulujeme a prajeme veľa zdravia, šťastia, osobných a pracovných úspechov našim kolegom:

Ing. Badlík Karol	Ústredný archív geodézie a kartografie Bratislava
Galamboš Ivan	Slovenský národný archív Bratislava
Mgr. Jakubičková Eva	ŠOBA Bytča
PhDr. Kaľavská Viera	Slovenská poisťovňa Bratislava
Kubeková Mária	ŠOBA Banská Bystrica
Mgr. Štánsky Peter	ŠOKA Žilina
Mgr. Šarmírová Natália	Národný úrad práce Bratislava

Vydáva Spoločnosť slovenských archivarov 10 x ročne

Redakčná rada: V. Nováková, L. Vrteľ, J. Hanus, Z. Kollárová, I. Graus,

V. Hrtánková, V. Morišová

Technická úprava: ŠOKA v Šali, J. Benciová

Náklad: 380 ks

Povolilo: MK SR 1472/96